

10. Η ελληνική μουσική στους αιώνες... των αιώνων!

- ✓ Θα γνωρίσουμε την ελληνική παραδοσιακή μουσική.
- ✓ Θα δημιουργήσουμε εμπνεόμενοι από τη μουσική μας παράδοσι.
- ✓ Θα τραγουδήσουμε ένα παραδοσιακό συντό τραγούδι.
- ✓ Θα κατασκευάσουμε ένα παραδοσιακό αερόφωνο όργανο.
- ✓ Θα καταγράψουμε και θα ταξινομήσουμε παραδοσιακά τραγούδια.
- ✓ Θα οργανώσουμε ένα σχέδιο εργασίας για την τοπική μουσική ιστορία ή μια μεγάλη προσωπικότητα της ελληνικής μουσικής.

Ίσως να έχεις αναρωτηθεί γιατί πουθενά σε βιβλία, δίσκους κ.λπ. δεν αναφέρονται οι δημιουργοί των παραδοσιακών μας τραγουδιών. Οι ιδιαίτερες ιστορικές συνθήκες που υπήρχαν στη χώρα μας, και ειδικότερα η Τουρκοκρατία, έκαναν αδύνατη την ανάπτυξη της λεγόμενης έντεχνης μουσικής με τη μορφή που εξελίχθηκε στις άλλες χώρες της Δύσης. Δεν υπήρχε λοιπόν μουσική στην Ελλάδα; Ασφαλώς και υπήρχε! Ήταν η παραδοσιακή μας μουσική, το δημοτικό μας τραγούδι.

Τουρκοκρατία – ελευθερία

Μετά την καταστροφή του Βυζαντίου γεννιέται το κλέφτικο τραγούδι που μιλά για τα κατορθώματα των σκλαβωμένων Ελλήνων. Την ίδια εποχή βέβαια υπάρχουν και τραγούδια: της ξενιτιάς, της αγάπης, του γάμου, του θανάτου, νανουρίσματα, σατυρικά, κάλαντα, παινήματα. Δηλαδή ό,τι έχει να κάνει με τη ζωή του λαού από τη γέννηση μέχρι το θάνατο.

Όλα αυτά τα τραγούδια λέμε ότι είναι δημιουργήματα του λαού. Βέβαια δεν είναι ακριβώς έτσι! Πάντα υπήρχε ένας άνθρωπος με ταλέντο που εμπνεύστηκε από κάποιο γεγονός και έφτιαξε ένα τραγούδι. Δεν το κατέγραφε όμως πουθενά και γι' αυτό παρέμεινε ανώνυμος. Το τραγούδι σιγά σιγά άλλαζε από στόμα σε στόμα και από περιοχή σε περιοχή. Ο ίδιος ο λαός λοιπόν το διέδιδε, το παράλασσε και δικαιοματικά το έκανε «δικό του» τραγούδι.

Δοκιμάστε κι εσείς να μπείτε στο κλίμα της εποχής και να γίνετε οι ίδιοι συνεχιστές της μουσικής μας παράδοσης: χωριστείτε σε ομάδες, διαλέξτε ένα θέμα (γάμος, ξενιτιά κ.λπ.) και με τη βοήθεια του δασκάλου σας σκαρώστε ένα τετράστιχο και ντύστε το με την ανάλογη μουσική. Όταν οι ομάδες είναι έτοιμες, προσπαθήστε να διαδώσετε το δημιούργημά σας στους μαθητές των άλλων τάξεων!

10.1 Χορός των παλικάριών στην Αθήνα

Ας τραγουδήσουμε... παραδοσιακά

ΝΑ 'ΧΑ ΝΕΡΑΝΤΖΙ ΝΑ 'ΡΙΧΝΑ

Να 'χα νεράντζι να μωρέ να 'ριχνα, στο πέ- μανα μ' στο πέρα παραθύρι
Να τσάκιζα, τσάκιζα, το μαστραπά ρόδο μου

Να τσάκιζα το μα -μωρέ το μαστραπά που 'χει μάννα μ' που 'χει το μόσχο μέσα
Το μόσχο το, το μόσχο το τριαντάφυλλο ρόδο μου

Το μόσχο το τριαντά- μωρέ τριαντάφυλλο και το μάννα μ' και το μακεδονίσι
Το μαντηλά- το μαντηλάκι που κεντάς, ρόδο μου

Το μαντηλάκι που μωρέ που κεντάς σε μένα μάννα μ' σε μένα να το στείλεις
Να μην το στείλεις μωρέ να μην το στείλεις μοναχό, ρόδο μου

Να μην το στείλεις μο- μωρέ μοναχό παρά μάννα μ' παρά με την αγάπη
Και κείνη το και κείνη το παράκουσε, ρόδο μου

Και κείνη το παρά μωρέ παράκουσε και μο- μωρέ και μοναχό το στέλνει
Κι αποβραδís κι αποβραδís μου το 'στειλε, ρόδο μου

Κι αποβραδís μου το μωρέ μου το 'στειλε η κο- μάννα μ' η κόρη το μαντηλάκι
Κι ο νέος που κι ο νέος που τ' απάντησε, ρόδο μου

Κι ο νέος που τ' απά-μωρέ τ' απάντησε στέκει μάννα μ' στέκει και το ρωτάει
Για πες μου μα- για πες μου μαντηλάκι μου, ρόδο μου

Για πες μου μαντηλά- μωρέ μαντηλάκι μου αν με μάννα μ'
αν μ' αγαπάει η κυρά σου
Όντας σε συ- όντας σε συλλογίζεται, ρόδο μου

Όντας σε συλλογι- μωρέ συλλογίζεται κι όντας μάννα μ'
κι όντας σε βάζει ο νους της

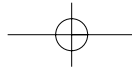

Μελέτησε τις δυο παρτιτούρες που ακολουθούν. Είναι το ίδιο τραγούδι γραμμένο πρώτα στο γνωστό μας πεντάγραμμο και έπειτα με την παρασημαντική, τον τρόπο δηλαδή καταγραφής της βυζαντινής μας μουσικής. Με τη βοήθεια του δασκάλου σας **συγκρίνετε** τις δυο καταγραφές και συζητήστε τις παρατηρήσεις και τα συμπεράσματά σας.

32

1. Na 'cha ne_ rán tzi na mw re na_ 'ri_ χνα στο

 8

 2. πε_ μα ναμ' στο_ πέ_ ρα_ πα_ ρα_ θύ ρι να_ τσά κι_

 15

 3. ζα_ τσά κι_ ζα_ το_ μα_ στρα_ πά_ ρό_ δο_ μου

Ἦχος Πάχ ρυθμός Τετράσημος

Να ἴχα νε ε ραν τζι να μω ρε να
 ρι ιχ να στο κε ε ε μαν να αμ'στο ο
 κε ε ρα α πα α ρα α θυ ρι να α
 τσα α κι ι ζα α α α τσα κι ι ζα
 α το ο μα α στρα α πα α α α ρο
 δο ο μου

Γίνετε ερευνητές!

Στη σύγχρονη εποχή ο όγκος των πληροφοριών που έχουμε στη διάθεσή μας είναι τεράστιος. Δεν αρκεί όμως να γεμίζουμε το μυαλό μας με πληροφορίες και γνώσεις. Είναι απαραίτητο να αποκτήσουμε την ικανότητα να ανακαλύπτουμε, να οργανώνουμε, να ταξινομούμε και να αξιολογούμε τις πληροφορίες που χρειαζόμαστε κάθε φορά και με αυτές να συνθέτουμε τις δικές μας εργασίες.

Τοπική μουσική ιστορία

Μπορείτε να οργανώσετε με τη βοήθεια του δασκάλου σας ένα σχέδιο εργασίας με μουσικό θέμα όπως, για παράδειγμα, τη μουσική ιστορία του τόπου σας. Θα πρέπει να δουλέψετε σε ομάδες που η καθεμιά θα αναλάβει ένα μέρος της εργασίας. Θα χρειαστεί ίσως να πάρετε συνεντεύξεις από μουσικούς και ειδικούς, να ψάξετε στο διαδίκτυο, σε αρχεία και βιβλιοθήκες, να ηχογραφήσετε, να φωτογραφήσετε ή να βιντεοσκοπήσετε στοιχεία που έχουν ενδιαφέρον για την έρευνά σας. Στο τέλος θα οργανώσετε, θα ταξινομήσετε και θα αξιολογήσετε τις πληροφορίες και το υλικό που συγκεντρώσατε για να το παρουσιάσετε στο σχολείο και την τοπική κοινότητα.

Καλή επιτυχία!

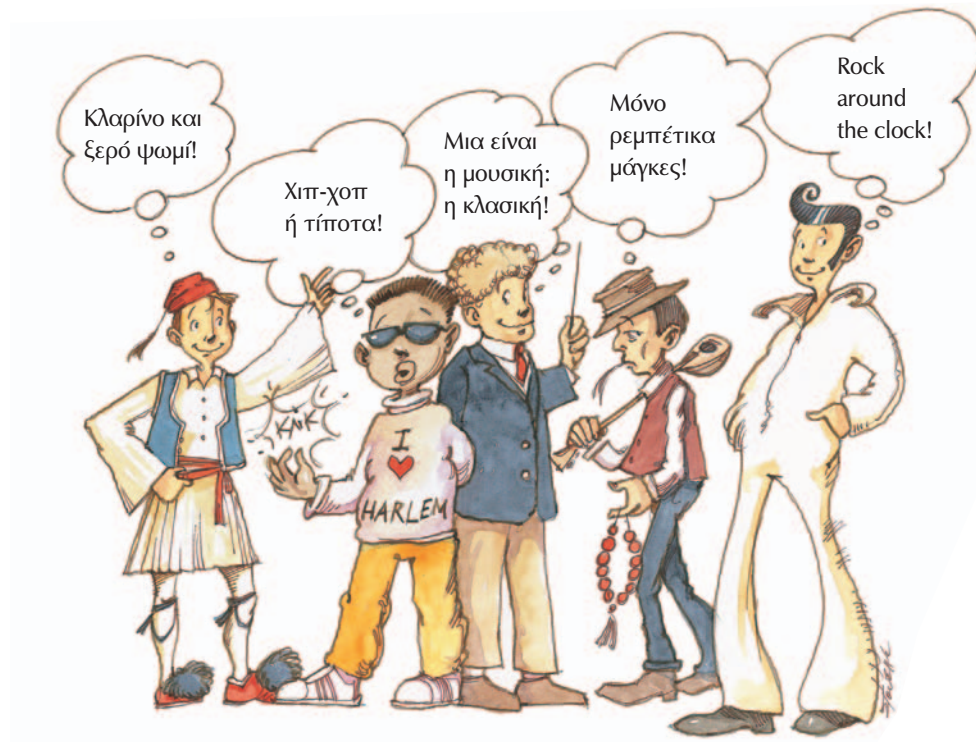

11. Μουσική και... μουσικές

- ✓ Θα ακούσουμε διάφορα είδη μουσικής από όλο τον κόσμο.
- ✓ Θα γνωρίσουμε τις ορχήστρες και τα όργανα που είναι χαρακτηριστικά για διάφορα μουσικά είδη.
- ✓ Θα ανακαλύψουμε τα όργανα που αποτελούν τις παραδοσιακές μας ορχήστρες.
- ✓ Θα δημιουργήσουμε ένα δρώμενο με τα είδη της μουσικής.

ΣΤ.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

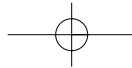

Πόσες φορές και πόσο... εύκολα δεν έχουμε πει: «Δεν μου αρέσουν τα δημοτικά (ή ρεμπέτικα, ροκ, ποπ κ.λπ.) τραγούδια» ή «εγώ ακούω μόνο δημοτικά (ή ρεμπέτικα, ροκ, ποπ κ.λπ.) τραγούδια».

Σκεφτήκατε ποτέ ότι εκτός από τις μουσικές που έχουμε συνηθίσει να ακούμε υπάρχουν και πολλά άλλα είδη μουσικής και ότι το καθένα τους μπορεί να μας προσφέρει αισθητική απόλαυση; Κι αυτό συμβαίνει γιατί κάθε μουσικό έργο μπορεί να μας ταξιδέψει σε χώρους της φαντασίας, να μας κάνει να αισθανθούμε και –γιατί όχι;– να συγκινηθούμε. Το μόνο που χρειάζεται είναι διάθεση για εξερεύνηση και πειραματισμό. Σε κάθε είδος μουσικής μπορούμε να ανακαλύψουμε στοιχεία που να μας εκφράζουν και να μας προσφέρουν αληθινή ικανοποίηση. Ας μην απορρίψουμε λοιπόν κάποιο είδος προτού του δώσουμε την ευκαιρία να μας πει τη δική του ιστορία.

Άκουσε πέντε διαφορετικά είδη μουσικής από το CD που συνοδεύει το βιβλίο. Αντιστοίχισε κάθε μουσικό κομμάτι με ένα από τα παιδιά που βλέπεις στο σκίτσο και συμπλήρωσε το φύλλο εργασίας που βρίσκεται στο τετράδιο εργασιών.

Ορχήστρες και είδη μουσικής

Όταν παίζουν πολλά όργανα μαζί, τότε λέμε ότι παίζει μια ορχήστρα, μια μπάντα, ένα μουσικό συγκρότημα, μια κομπανία, ένα μουσικό **σύνολο**. Ορισμένες ορχήστρες ή συγκροτήματα οργάνων είναι τόσο στενά δεμένα με το είδος της μουσικής που παίζουν ώστε παίρνουν την ονομασία τους από αυτό. Έτσι έχουμε τα συγκροτήματα της δημοτικής μας μουσικής, τις ροκ μπάντες, τα ποπ γκρουπ, τις ρεμπέτικες κομπανίες, τα συγκροτήματα τζαζ μουσικής, τη συμφωνική ορχήστρα κ.ά.

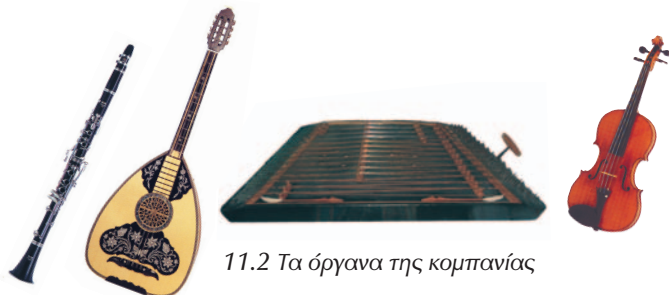
Οι παραδοσιακές μας ορχήστρες

Ο λαός μας χρησιμοποιεί από παλιά πολλούς συνδυασμούς οργάνων για να συνοδέψει το τραγούδι και το χορό του. Μερικοί από αυτούς τους συνδυασμούς καθιερώθηκαν με τον καιρό ως οργανικά

11.1 Η ηπειρωτική, η νησιωτική και η κρητική ζυγιά

σύνολα χαρακτηριστικά της μουσικής ζωής σε ορισμένες περιοχές της πατρίδας μας. Τέτοια σύνολα είναι: η ζυγιά της ηπειρωτικής Ελλάδας (ζουρνάς και νταούλι), η νησιώτικη ζυγιά (βιολί και λαγούτο), η αχλαδόσχημη λύρα και το λαγούτο στην Κρήτη, η κομπανία που αποτελείται από κλαρίνο, βιολί, λαγούτο, σαντούρι κ.ά.

11.2 Τα όργανα της κομπανίας

Ρεμπέτικες κομπανίες

Είναι ομάδες μουσικών (από το λατινικό *companion* που σημαίνει συντροφιά, παρέα) οι οποίες παίζουν και τραγουδούν ρεμπέτικα

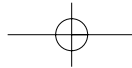
11.3 Τα όργανα της ρεμπέτικης κομπανίας

11.4 Η θρυλική τετράδα του Πειραιά. Από αριστερά: ο Στράτος, ο Μάρκος, ο Μπάτης και ο Αρτέμης.

τραγούδια. Η ρεμπέτικη κομπανία συνήθως αποτελείται από μπουζούκι, τζουρά, μπαγλαμά και κιθάρα.

Συγκροτήματα ροκ και ποπ μουσικής

Τα έχεις σίγουρα ακούσει! Αποτελούνται συνήθως από ηλεκτρική κιθάρα, ηλεκτρικό μπάσο, συνθεσάιζερ και ντραμς. Στη διπλανή εικόνα βλέπεις ένα από τα πιο διάσημα συγκροτήματα, τα θρυλικά Σκαθάρι (Beatles).

11.5 Τζορτζ Χάρισον και Τζον Λένον: δυο από τους θρυλικούς Beatles.

Φτιάξτε το δικό σας συγκρότημα

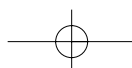
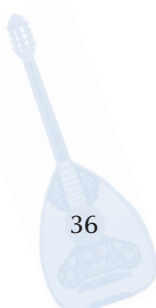
Εκτός από τα συγκροτήματα που χρησιμοποιούν τα γνωστά και καθιερωμένα όργανα, υπάρχουν και άλλα που παίζουν με όργανα αυτοσχέδια, τα οποία ο κάθε μουσικός έχει κατασκευάσει μόνος του! Έτσι εξάλλου γινόταν τα παλιότερα χρόνια. Ο μουσικός ήταν συνήθως και κατασκευαστής του οργάνου του.

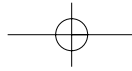

Αλλά και εσύ δεν έχεις κατασκευάσει πολλά αυτοσχέδια μουσικά όργανα; Γιατί δεν δοκιμάζεις να φτιάξεις με τους φίλους σου τη δική σας ορχήστρα;

Παίζοντας με τα είδη της μουσικής

Θα ακούσεις πέντε σύντομες μελωδίες που είναι γραμμένες στα πεντάγραμμα που ακολουθούν. Οι μελωδίες αυτές είναι από διαφορετικά μουσικά είδη. Άκουσε προσεκτικά και γράψε στο πλαίσιο το είδος της καθεμιάς (παραδοσιακή, ροκ, ποπ, ρεμπέτικη και κλασική μουσική).

Προσπάθησε να παίξεις κάποιες από αυτές τις μελωδίες στο αρμόνιο, σε ένα μεταλλόφωνο ή σε ένα ξυλόφωνο... Ο δάσκαλός σου θα σε βοηθήσει σε ό,τι χρειαστείς.

Ταινία βωβού κινηματογράφου

Τι θα λέγατε να φτιάξετε μια... ταινία βωβού κινηματογράφου; Ξέρετε, σαν αυτές με τον Σαρλώ, στις οποίες η μουσική κυριαρχούσε και συνόδευε με υπέροχο τρόπο αυτά που γίνονταν στην οθόνη. Σας δίνουμε ένα ενδεικτικό σενάριο στο οποίο βέβαια μπορείτε να κάνετε τις αλλαγές που επιθυμείτε. Αφού κάνετε μερικές πρόβες, μπορείτε να βιντεοσκοπήσετε την ταινία για το αρχείο της τάξης. Καλή διασκέδαση!

Τίτλος: Όχι μποξ μπρος στο... τζουκ-μποξ

Παραγωγή: Φίλοι Φιλμ

Σκηνοθέτης: Ένας μαθητής/τρια

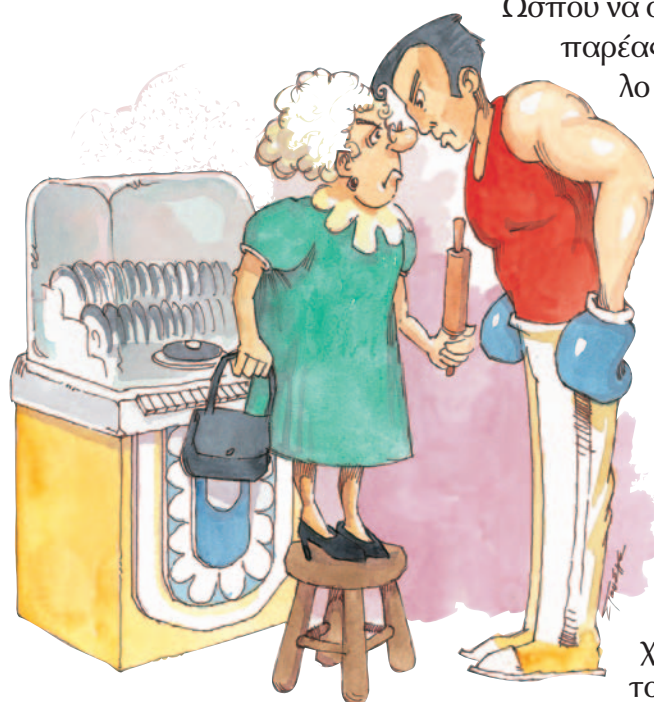
Χώρος: Ένα φανταστικό ταβερνάκι όπου υπάρχει ένα... τζουκ-μποξ

Υλικά: Ένα κουτί για τα κέρματα και πέντε καρτέλες με τις μελωδίες που μπορεί να παίξει το τζουκ-μποξ.

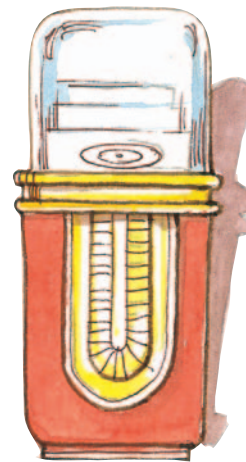
Συντελεστές: Πέντε παρέες με διαφορετικές μουσικές προτιμήσεις, πέντε μουσικοί.

Σκηνή 1η: Πέντε παρέες κάθονται στο ταβερνάκι σε διπλανά τραπέζια. Τρώνε και πίνουν. Λένε αστεία, τσουγκρίζουν τα ποτήρια, αλλά δεν ακούγεται τίποτα – μην ξεχνάτε πως η ταινία είναι... βουβή! Το κατάστημα διαθέτει και ένα τζουκ-μποξ που σε λίγο θα γίνει το «μήλον της Έριδος».

Σκηνή 2η: Ένας ηθοποιός από την πρώτη ομάδα αποφασίζει να ακούσει το αγαπημένο του ρεμπέτικο και να το χορέψει με τους φίλους του. Ρίχνει το κέρμα, η μουσική αρχίζει, πιάνονται τρεις-τρεις και αρχίζουν να χορεύουν με χάρη. Σε λίγο όμως σηκώνεται μια κοπέλα από τη διπλανή παρέα και επιλέγει ένα ροκ κομμάτι. Η παρέα της αρχίζει να το χορεύει με πάθος.

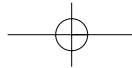

Όσπου να συνέλθουν από την έκπληξη τα μέλη της πρώτης παρέας, ένας νεαρός από την τρίτη παρέα (που είναι όλο ζευγάρια), ρίχνει με θράσος ένα κέρμα και επιλέγει να χορέψουν ένα κλασικό βαλς. Όμως και αυτοί δεν θα ολοκληρώσουν το χορό τους γιατί η τέταρτη παρέα προτιμά την τελευταία ποπ επιτυχία! Ένας από αυτούς έχει ήδη ρίξει το κέρμα του και η παρέα έρχεται στο κέφι. Ο καθένας λικνίζεται μόνος του στο ρυθμό της μουσικής. Κι ενώ όλοι είναι έτοιμοι να παίξουν «μποξ» μπρος στο τζουκ-μποξ σηκώνεται ένας από την τελευταία παρέα που θέλει πιο παραδοσιακή διασκέδαση. Ναι, καλά το καταλάβατε, διάλεξε έναν παραδοσιακό καλαματιανό και όλοι πιασμένοι σε κύκλο χορεύουν με λεβεντιά. Οι άλλες παρέες δεν αργούν κι αυτές να μπουν στο χορό και να αποδείξουν έτσι ότι η μουσική όλους τους ενώνει!

11.6 Jukebox

12. Ο γύρος του κόσμου σε... 8'

- ✓ Θα έρθουμε σε επαφή με τη μουσική άλλων λαών.
- ✓ Θα συμπληρώσουμε ένα φύλλο εργασίας
- ✓ Θα ακούσουμε μουσικές από διάφορα μέρη του κόσμου
- ✓ Θα γνωρίσουμε όργανα του κόσμου.
- ✓ Θα συμπληρώσουμε ένα πρωτότυπο μουσικό αριθμόλεξο.

≡

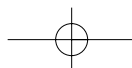
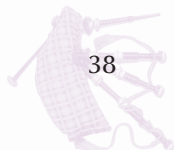
ΟΙ ΕΞΙ ΣΟΦΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ*

Tom Wujec

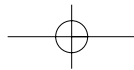
Από την Ινδία έξι σοφοί βρήκαν έναν ελέφαντα.
 Αρχίζουν ψάχνουν το κορμί γιατί κι οι έξι είναι τυφλοί.
 Ο πρώτος μας σοφός πιάνει το χανλιόδοντα
 Και συμπεραίνει στη στιγμή
 πως ο κοινός ελέφαντας μοιάζει με τα ακόντια.
 Ο δεύτερος σοφός αγγίζει το πλευρό
 Φαρδύ, πλατύ, τεράστιο. Τι άλλο να σκεφτεί;
 Το ζώο τούτο φαίνεται να είναι σαν βουνό.
 Ο τρίτος πόδι άγγιξε, εκεί, κοντά στο κέντρο.
 Ήτανε ολοφάνερο, το ζώο είναι σα δέντρο.
 Ο τέταρτος βρέθηκε κοντά στην προβοσκίδα.
 «Μου φαίνεται ο ελέφαντας μοιάζει με νεροφίδα».
 Ο πέμπτος είχε αισθανθεί τον ελέφαντα τ' αφτί.
 Στο μάγουλό του σκάει με κρότο μια ριπή.
 Ο έκτος μας κατέληξε να πιάσει την ουρά.
 «Καλά το πήραμε χαμπάρι, το ζώο είναι σαν παλαμάρι».
 Έτσι και οι έξι μας σοφοί χωρίς την πλήρη θέα
 Εν μέρει δίκιο είχανε, είχανε μια ιδέα.
 Μα αν το εξετάσουμε πλατιά και κατά βάθος
 Όλοι μαζί εκάνανε πολύ μεγάλο λάθος.

* Περιέχεται στο βιβλίο της Γ. Ξανθάκου (1998). *Η δημιουργικότητα στο Σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Συμβαίνει κάτι αντίστοιχο στη μουσική; Μήπως όλοι «εν μέρει δίκιο έχουμε, έχουμε μια ιδέα» για το μουσικό πλούτο που υπάρχει στις μουσικές του κόσμου;

Έχεις ακούσει μουσική από άλλες χώρες; Από ποιες;

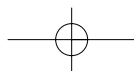
Γνωρίζεις το όνομα και το έργο κάποιου συνθέτη, τραγουδιστή ή συγκροτήματος από άλλη χώρα;

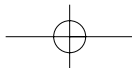
Πού μπορείς να ακούσεις μουσική άλλων λαών;

Γνωρίζεις μουσικά όργανα που είναι χαρακτηριστικά της μουσικής ενός άλλου λαού; Ποια;

Έχεις παρακολουθήσει συναυλία ή φεστιβάλ με μουσική από άλλες χώρες;

Έχεις κάποιο φίλο ή φίλη από άλλη χώρα; Σου έχει τραγουδήσει κάποιο τραγούδι από τη χώρα του;

Έχετε ανταλλάξει κασέτες, CD, δίσκους με μουσικές της πατρίδας σας;

Ο γύρος του κόσμου με όχημα τη «μουσική»

Άκουσε οκτώ αποσπάσματα από μουσικές του κόσμου που περιέχονται στο CD που συνοδεύει το βιβλίο. Προσπάθησε να διακρίνεις τα όργανα* που ξεχωρίζουν με το ιδιαίτερο ηχόχρωμά τους σε κάθε απόσπασμα και γράψε τον αντίστοιχο αριθμό στο κουτάκι που είναι πάνω από τα όργανα. Στη συνέχεια προσπάθησε να αντιστοιχίσεις το κάθε όργανο με μια από τις οκτώ χώρες που είναι σημειωμένες στο χάρτη.

* Αν θέλεις να μάθεις περισσότερα για τα όργανα αυτά, θα βρεις σχετικές πληροφορίες στο Τετράδιο Εργασιών.

1. Κλασική κιθάρα

2. Τσέτσε

3. Γκάντα

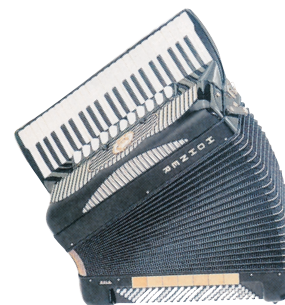
4. Μαντολίνο

5. Σιτάρ

6. Κότο

7. Ακορντεόν

8. Νιτιτζερινού

